

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Patrycji Staniszewskiej-Pobikrowskiej

**pt. *TEORIE RECEPCJI PRAWA WEWNĘTRZNEGO KOŚCIOŁÓW I ZWIĄZKÓW
WYZNANIOWYCH DO PAŃSTWOWEGO SYSTEMU PRAWNEGO*, ss. 246**

promotor – ks. prof. UKSW dr hab. Krzysztof Warchałowski

I. Podstawa wykonania recenzji

Recenzję opracowano na podstawie pisma z Sekretariatu studiów doktoranckich UKSW, w którym poinformowano mnie, że Rada Dyscypliny Nauk Prawnych Wydziału Prawa i Administracji UKSW, na posiedzeniu w dniu 20.06.2023 r. podjęła uchwałę o powołaniu mnie na recenzenta.

II. Aktualność przedmiotu rozprawy

Państwo wraz z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi od wieków wchodzą ze sobą we wzajemne relacje, których punktem odniesienia są te same podmioty. Dzieje się tak dlatego, że członkowie wspólnot konfesyjnych są jednocześnie obywatelami państwa, bądź z innych tytułów podlegają jego imperium. Historia relacji Państwo-Kościół od wieków nacechowana jest swoistym konkurowaniem o wpływy i wzajemnym oddziaływaniem na wewnętrzne struktury drugiego podmiotu. Prawo tworzone przez jedną bądź drugą zbiorowość było istotnym narzędziem w kształtowaniu sytuacji w obrębie danej struktury, jak również oddziaływało na status mieszkańców danego kraju.

Religia od zawsze była obecna w życiu poszczególnych wspólnot. Niejednokrotnie władca świecki rościł sobie prawo do wpływania na kwestie doktrynalne. Działo się tak zarówno w okresie przedchrześcijańskim, ale przetrwało również w różnych formach do czasów współczesnych. Po stronie Kościoła, szczególnie wówczas, gdy chrześcijaństwo zaczęło odgrywać znaczącą rolę, także pojawiały się głosy, aby na różne sposoby podporządkowywać sobie władzę doczesną. Niejednokrotnie konflikty na tle religijnym doprowadzały do rozlewu krwi. Mniejszości religijne poddawane były represjom zarówno ze

przemiany, jakie nastąpiły w sferze relacji prawa państwowego i prawa religijnego na przestrzeni wieków.

W rozdziale III pt. *Pozaprawna natura norm prawa wewnętrznego*, doktorantka podejmuje się charakterystyki pierwszej wyróżnianej na gruncie doktryny prawa wyznaniowego teorii recepcji. Scharakteryzowane zostały tu m.in. zagadnienia prawa Bożego i prawa naturalnego. Przedstawiono koncepcje filozofów chrześcijańskich, m.in. św. Augustyna i św. Tomasza. Przeprowadzono również analizę dzieła Marsyliusza z Padwy pt. *Defensor Pacis*. Autorka odnosi się tu również do kwestii recepcji prawa rzymskiego w prawie kanonicznym.

Czwarty rozdział pt. *Teoria skuteczności prawa*, charakteryzuje m.in. takie instytucje jak: „ustawa kościelna” i „prawo zwyczajowe”. Poruszono również aspekt oddziaływania prawa kościelnego na państwowy porządek prawny. Doktorantka stara się tu także ukazać jakie elementy są nieodłączne, aby prawo kościelne można nazwać skutecznym.

Rozdział piąty zatytułowany: *Teoria natury statutowej*, prezentuje modele relacji państwo-kościół, wyodrębnione w doktrynie prawa wyznaniowego. Poruszono tu również zagadnienia dotyczące uznania osobowości publicznoprawnej podmiotów religijnych. Rozdział wieńczy rozważania dotyczące teorii prawa kościelnego.

Ostatni, szósty rozdział, poświęcony jest problematyce recepcji prawa wewnętrznego przez prawo świeckie. Scharakteryzowane zostały stosowane formy recepcji m.in. konkordatowa i ustawowa. Ponadto podano przykłady recepcji występujące w prawodawstwie polskim.

Część merytoryczną pracy wieńczy zakończenie, w którym autorka podsumowuje wyniki swych badań, które mają przyczynić się nie tylko do głębszego zrozumienia mechanizmów recypowania praw wewnętrznych do państwowego systemu prawnego, ale również być przyczynkiem do refleksji nad obecnym kształtem stosunków pomiędzy państwem a Kościołami i związkami wyznaniowymi w różnych modelach powiązań (s. 7).

IV. Metodologia pracy

Wykorzystane przez doktorantkę metody badawcze są w dużym stopniu adekwatne do opracowań z zakresu prawa. Ponadto służą we właściwy sposób zakładanym przez autorkę celom i pozwalają udzielić większości odpowiedzi na szczegółowe pytania sformułowane przez doktorantkę. W niniejszej dysertacji zastosowano w głównej mierze metodę dogmatyczną, historyczną oraz komparatystyczną.

Metoda dogmatyczna, opierająca się na analizie i systematyzacji obowiązującego prawa krajowego oraz międzynarodowego, pozwala na wskazanie relacji prawa świeckiego

prawa międzynarodowego Stolicę Apostolską...”; Czynne i bierne prawo legacji na gruncie prawa kanonicznego zostało wyrażone po Soborze Watykańskim II (s. 142).

Mankamentem formalnej strony dzieła jest brak wyraźnie wyodrębnionych podsumowań poszczególnych rozdziałów. Autorka stara się co prawda w kilku zdaniach podsumować rozważania, ale wydaje się, że należałoby wyraźniej wyeksponować ten fragment rozdziału.

Osobiście mam również wątpliwości co do zasadności zamieszczania tak obszernych cytatów w dysertacji. Sprawia to wrażenie, że doktorantka „na siłę” rozbudowuje objętość pracy.

Ponadto mam wątpliwości czy powinno się stosować skróty w tytułach, co autorka czyni w podrozdziale 3.2. zatytułowanym „Teoria państwa wg Marsyliusza z Padwy” (s. 87).

Przed ewentualnym zamiarem opublikowania pracy, należałoby skorygować wskazane uchybienia.

Ocena merytoryczna

Praca zawiera w warstwie merytorycznej wiele cennych spostrzeżeń i wniosków. Oceniając jednakże jej zawartość; mam pewne uwagi zarówno do układu jak i zawartych w niej treści.

W pierwszej kolejności chciałbym odnieść się do tytułu opracowania: „*TEORIE RECEPCJI PRAWA WEWNĘTRZNEGO KOŚCIOŁÓW I ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH DO PAŃSTWOWEGO SYSTEMU PRAWNEGO*” (posługuję się oryginalną pisownią ze strony tytułowej). Wydaje się, że powinna nastąpić pewna modyfikacja, polegająca na tym, że należałoby zaproponować użycie zwrotu utrwalonego w polskim prawodawstwie: „inne związki wyznaniowe”. Zarówno Konstytucja RP z 1997 r (art. 25 ust. 1), ustawa *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania* z 19 maja 1989 r. (art. 8), czy rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 1999 r. w *sprawie rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych*, posługują się tym sformułowaniem. Tytuł mógłby więc przyjąć brzmienie: „*TEORIE RECEPCJI PRAWA WEWNĘTRZNEGO KOŚCIOŁÓW I INNYCH ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH DO PAŃSTWOWEGO SYSTEMU PRAWNEGO*”. Byłoby to moim zdaniem bardziej adekwatne ujęcie w stosunku do istniejących regulacji normatywnych.

Nie znajduję również uzasadnienia dla zabiegu autorki, polegającego na tym, że używa formy „Kościoły i związki wyznaniowe”. Jaka jest racja stosowania wielkiej litery i wyróżniania tylko jednego z podmiotów?

zwyczajowe”, a podrozdział 4. 2. – Prawo zwyczajowe. Już na pierwszy rzut oka widać, że ich tematyka jest wspólna. Autorka co prawda pierwszy z podrozdziałów poświęca wyłącznie „ustawie kościelnej”, co nie zaciera poczucia pewnego bałaganu w układzie, a poza tym zabieg ten sprawia, że treść podrozdziału 4.1., nie do końca jest zgodna z jego tytułem.

Wykraczanie autorki poza zakres materii podrozdziału określonej tytułem, występuje również we fragmencie pracy, który poświęcony jest teorii państwa według Marsyliusza z Padwy, gdzie po obszernym streszczeniu dzieła *Defensor Pacis*, omawiane są poglądy Jana z Salisbry, Dunska Szkota czy Wilhelma Ockhama.

Niewątpliwie na korzyść doktorantki świadczy umiejętność dokonywania syntezy skomplikowanych teorii i wyciąganie logicznych wniosków. Dysertacja stanowi również cenny materiał badawczy, ilustrowany licznymi odwołaniami do źródeł. Załączone do pracy aneksy, podnoszą również jej wartość poznawczą i porządkują istniejący stan wiedzy na temat relacji Państwo-Kościół.

VI. Podsumowanie

Podsumowując recenzowaną rozprawę, należy stwierdzić, że zawiera ona interesujące rozwiązania o charakterze teoretycznoprawnym. Nie ustrzegając się pewnych błędów, autorka zrealizowała temat pod względem merytorycznym. Praca stanowi również samodzielne rozwiązanie problemu naukowego, gdyż doktorantka wykazała się umiejętnością identyfikacji problemów badawczych oraz formułowania celów badań. Ponadto w poprawny sposób została przeprowadzona analiza literatury przedmiotu oraz wskazanych źródeł. We właściwy sposób dobrano i zastosowano metody badawcze oraz zaprezentowano wyniki. Z lektury dysertacji wynika także, że doktorantka posiada ogólną wiedzę w dyscyplinie nauk prawnych. Pomimo tego, że w recenzji zostały wykazane pewne niedociągnięcia natury merytorycznej i formalnej, praca stanowi ciekawe i oryginalne opracowanie, które może posłużyć do usystematyzowania istniejącego stanu wiedzy z zakresu recepcji prawa wewnętrznego kościołów i innych związków wyznaniowych przez świeckiego prawodawcę.

Uwzględniając powyższe uwagi, stwierdzam, że oceniana dysertacja spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim. Wnoszę zatem o dopuszczenie przedłożonej do recenzji rozprawy Pani Patrycji Staniszewskiej-Pobikrowskiej do publicznej obrony.

dr hab. Marek Bielecki, prof. AszWoj

